

Др Бранка Прпа, научни сарадник
Институт за новију историју Србије, Београд

Андреј Митровић – политичка активност историчара и актера историје

Непријатељ је у нашем окружењу! Био је то политички поклич којим је започело „догађање народа“. На растући националистички кич, који је величао патње и поразе у еуфоричном покушају да доведе до ренесансе потиснути и угрожени национални идентитет, Андреј Митровић је одговорио да је главни „непријатељ у нама“ и да се историјским разумом треба борити против митова. У *Књижевним новинама*, у децембру 1985. године, дефинисаће своја начелна становишта, која ће бити и остати темељ његовог политичког ангажмана и јавне делатности: „Историчар не треба да учествује у заоштравању политичких борби, а још мање да шири мржњу међу народима и људима, већ – сасвим супротно – да сазнаје свет и нуди могућност да се на основу разума превазилазе проблеми!“

Али разум није могао зауставити „догађање народа“, које се убрзо уобличило у „антибиروقратску револуцију“, са епилогом на Осмој седници ЦК Србије. Андреј је добро разумео да се у тој политичкој промени крије крај једне и почетак друге историје. „Изгубљене су алтернативе, кренуло се само једним путем, који је постао путељак и увек на низбрдици“, коментарисао је касније је за НИИ, у априлу 1995. године.

Осамдесете године прошлог века наставиле су се деведесетих изрежираним покретима студената из Студентског града, женама у бундама, манифестацијама подршке вођи и отаџбини. Готово да није било дана без политичког перформанса, који је допуњаван Милошевићевим портретима по аутобусима, продавницама, улицама. Из сваког угла посматрао вас је вођа. „Ово је марш на Рим“, коментарисао је Андреј почетак саморазарајућег процеса, који ће све повићи у смрт и рушевине. Југословенски рат, дубоко антиевропски тог тренутка, постао је европски феномен само зато што је баштинио рационализације у служби мита и инструментализовао рационалност у служби варварства. Борба против тог и таквог ништења постала је могућа само на индивидуалном нивоу.

Андреј Митровић тако и улази у политички ангажман. Прво потписивањем петиције академика, са захтевом да Милошевић сиђе са власти, потом петиције против бомбардовања Дубровника. Учествује на великим демонстрацијама у Београду, које се концентришу код чесме на Теразијама, где говори на импро-

визованој бини. Година је 1992. те исте године придружује се, са Мићом Поповићем, студентима испред Филозофског факултета, седи заједно са Љубинком Трговчевић и осталим демонстрантима испред Милошевићеве куће, тражећи његов одлазак са политичке сцене. Грађански облици протеста изгледају као млак одговор на рат и тоталитаризам у порасту. Не би требало заборавити да наоружани људи шетају улицама: не само војска, него и паравојска, са кокардама и без њих и да је било какав облик отпора захтевао велику дозу личне храбрости. При томе, све се догађа у околностима неподношљиве политичке пропаганде и величања Срба и Србије, царстава историјских и небеских. Наши леви митови постали су политички отров, коментарисао је Андреј потпуно померену реалност, у којој мржња постаје доминантно осећање, а комшија, њоме обузет, једнако опасан противник као и Милошевићеви јуришници.

Андреј Митровић и Никола Хајдин у САНУ, 2007

Куда то води Србију, питао је Андреја новинар *Јединства* у марту 1992, да ли сви ти догађаји враћају Србију на 1918? „Србија се заправо вратила у септембар 1912. или, унеколико, у пролеће 1913. године. Поништена је цела историја 20. века. Питање је да ли се нећемо вратити на 1878. годину.“ Као историчар и савременик догађаја, Андреј у свом одговору предиктује вишедеценијску будућност. Не само ону коју су донеле деведесете које протичу у рату, инфлацији и неуспешним покушајима да се уздрма Милошевићева власт .

У међувремену „округли столови“ трају, по устаљеном ритму, уторком на Одељењу за историју Филозофског факултета. Асистенти, докторанди, постдипломци окупљени су на тематским разговорима о разним проблемима историје, историографије и историчара. Презентација најновијих истражи-

вачких резултата колега. После тога, излазак у Коларац на кафу и пиће, где се настављају разговори о струци или политици. Андреј увек дискретно присутан, толерантан према другачијим ставовима и заинтересован за помицање граница у мишљењима и проблематизацијама. „Што се тиче младих, никад нисам био ни проповедник ни идеолог“, изјавио је за *Нашу Борбу* 1993. године. Управо тако, једино за шта се борио јесте истина, без девалвирања речи и чињеница и то је био једини ангажман, који је, по сопственим речима, себи допуштао!

Али то не значи да се и даље није супротстављао дијаболичном и егo-центричном идентитету српске нације и национализма који су пропагирали неки историчари као његови идеолози. Тај став је бранио и плаћао каријером и здрављем. Заправо, вечити побуњеник, који ни у струци није прихватао комфортно утапање у стереотипе, Андреј је и као интелектуалац одбио да уђе у ћутање и пасивност која се оправдава очајем и немоћи. Учествујући у развијању и јачању културе грађанске непослушности, он за *Демократију* 1997. године изјављује да је непослушност „онај последњи, преостали начин да се човек избори за своја права када их држава не штити“!

Двадесети век ближио се своме крају. Југославија више није постојала, крв се тренутно није лила на ратиштима, али над Београдом само што није сванула црна зора. Мај месец 1998. године, водимо разговор за *Европљанин*. Подсећам га да је 20. век завршен и питам га „где смо ми“. „Нигде“ – одговара – „сви су ваљда сагласни да је наша ситуација веома тешка. Једноставно зато што је цео научни капитал који уводимо у 21. век морао да буде преиспитан, а то није ни започето.“

Али то преиспитивање и није могло да постане тема. Црна зора је сванула у марту 1999. године. Започео је рат са НАТО-ом. Славка Ћурувију убијају. Андреј потписује Апел против бомбардовања. Заједно са Љубинком обилази ме сваке ноћи док падају бомбе над Београдом. Епилог Милошевићеве разударене моћи за владањем кулминира разарањем и смрћу у Србији. У августу 2000. године убијају Ивана Стамболића. Завршен је круг покренут Осмом седницом. Али те исте године, која је уједно година новог миленијума, десила се највећа грађанска побуна у Србији. Она је означила непристајање на тескобу која нас је пратила више од једне деценије, али исто тако и неприхватање судбине која пориче сваки облик људскости и морала.

У овом кроки покушају да реконструишем политички ангажман Андреја Митровића схватила сам да у ковитлацу догађаја, од смрти Југославије, смрти нама драгих људи, смрти нама драгих градова понајмање смо се понашали као историчари. Нисмо ни могли. У бизарном односу наше професионалне и људске позиције, учесника и интерпретатора историјских догађаја, превладало је оно људско. Нисмо, бар ја, били хроничари тога времена, нисмо ништа бележили, нисмо ништа сачували осим својих глава. За почетак и то је нешто.

Андреј Митровић је отишао. Сада је време да сакупимо и систематизујемо своја знања и податке које имамо о њему и отворимо могућност да се у будућности проучава његов комплетан научни и лични допринос у стварању саме историје. Историчар који ствара историју није уобичајена појава у нашој струци. Зар не?